

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlchsjournal-2024-11.08>

ОЛЕГ ПРОСКУРНЯК

аспірант кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

ORCID: 0009-0001-6554-2252

Анотація. Цифрова трансформація торкнулася судової системи України, зокрема й адміністративного судочинства. Останнім часом адміністративні суди активно використовують різноманітні інформаційно-комунікаційні технології, як-от підсистема «Електронний суд», офіційний вебпортал «Судова влада України», Єдиний державний реєстр судових рішень, модуль «Автоматизований розподіл», підсистема відеоконференцзв'язку й інші. Ці нові інструменти дають змогу автоматизувати багато процесів судочинства, включно з документообігом, розподілом справ, обміном документами та фіксацією судових процесів тощо.

Цю статтю присвячено цифровій трансформації адміністративних судів. У ній розглядаються основні напрями диджиталізації адміністративних судів, їхні переваги та виклики, а також аналізується розгляд справ поза межами приміщення суду за допомогою відеоконференцзв'язку.

Впровадження цифрового адміністративного судочинства є важливим кроком у розвитку судової системи в Україні. Завдання впровадити цифрові технології в судову систему України складне та тривале.

При цьому цифрова трансформація не лише сприяє зниженню витрат часу та ресурсів, а й підвищує якість правосуддя та забезпечує ефективніший захист прав громадян. Проте успішне впровадження цифрових технологій у судову систему потребує не лише технічних змін, але й підвищення кваліфікації суддів і працівників судів, адаптації законодавства та забезпечення безпеки електронних систем і даних.

Ця стаття розглядає основні аспекти цифрової трансформації адміністративного судочинства України та її вплив на судову систему та громадян.

Цифрова трансформація адміністративного суду має ряд переваг, зокрема: підвищення ефективності адміністративного судочинства; економія часу та коштів; покращення доступності адміністративного правосуддя; підвищення якості адміністративного судочинства.

Ключові слова: цифрова трансформація, адміністративне судочинство, електронний суд, електронне управління, електронний документообіг.

DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ADMINISTRATIVE COURT

UDC 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlchsjournal-2024-11.08>

OLEG PROSKYRNIAK

Postgraduate Student

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

ORCID: 0009-0001-6554-2252

Abstract. Digital transformation has affected the judicial system of Ukraine, in particular administrative justice. Recently, administrative courts have been actively using various information and communication technologies, such as the “Electronic Court” subsystem, the official web portal “Judicial Authority of Ukraine”, the Unified State Register of Court Decisions, the “Automated Distribution” module, the videoconferencing subsystem, and others. These new tools allow you to automate many judicial processes, including document flow, case distribution, document exchange, and recording of court proceedings.

This article is dedicated to the digital transformation of administrative courts. It examines the main directions of digitization of administrative courts, their advantages and challenges, and also analyzes the consideration of cases outside the courtroom through video conferencing.

The implementation of digital administrative justice is a significant step in the development of the judicial system in Ukraine. However, the task of integrating digital technologies into the Ukrainian judicial system is complex and time-consuming.

Moreover, digital transformation not only contributes to reducing time and resource costs but also enhances the quality of justice and ensures a more effective protection of citizens' rights. However, the successful implementation of digital technologies in the judicial system requires not only technical changes but also the enhancement of judges' and court staff's qualifications, adaptation of legislation, and ensuring the security of electronic systems and data.

This article explores the key aspects of the digital transformation of administrative justice in Ukraine and its impact on the judicial system and citizens.

The digital transformation of the administrative court has a number of advantages, including increasing the efficiency of administrative justice; saving time and money; improving the accessibility of administrative justice; and improving the quality of administrative justice.

Key words: digital transformation, administrative justice, e-court, e-governance, electronic document management.

Постановка проблеми. Цифрові технології стають невід'ємною частиною сучасного суспільства. Вони роблять наше життя зручнішим, ефективнішим і доступнішим. Цифрова трансформація не оминула й судову систему. В Україні вже розпочато процес упровадження цифрових технологій у судочинство, зокрема адміністративне, яке є важливою складовою судової системи, що дає змогу покращити захист та інтересів фізичних осіб, їх прав, свобод, а також захист інтересів юридичних осіб, їх прав від порушень суб'єктів владних повноважень.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну та пандемія COVID-19 призвели до ряду викликів у сфері адміністративного правосуддя, як-от: складність і тривалість адміністративного судочинства; збільшення кількості адміністративних спорів; обмежена доступність адміністративного правосуддя для громадян та юридичних осіб тощо.

Цифрова трансформація може допомогти подолати зазначені виклики. Впровадження інформаційних технологій в адміністративне судочинство може зробити його більш ефективним, доступним і справедливим.

Метою статті є дослідження основних напрямів і переваг цифрової трансформації адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Усі сфери життя суспільства отримують нові можливості завдяки цифровій трансформації. За допомогою цифрових технологій можна фактично відмовитися від паперового ведення документів, здійснювати переговори та ділові зустрічі в режимі онлайн, навіть перебуваючи в різних куточках світу. Судова система України також зіткнулася із цими змінами. З початком роботи Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної систем (далі – ЄСІТС) забезпечувалася можливість дистанційно проводити судові засідання та подавати процесуальні документи.

Цифрові платформи регулюють розвиток державних і правових інститутів. Оскільки за допомогою судової влади здійснюється прояв державної, обґрунтування феномену цифрових технологій та їх ефектів набуває для судової влади вагомого значення, оскільки в майбутньому вони будуть одним з основних факторів ефективної роботи органів судової влади. Цифрова платформа в судочинстві є засобом реалізації функцій суду в цифровому середовищі. Розуміння судової технологічної платформи охоплює функціональні, організаційні та технологічні аспекти. Як складова організаційної структури судової системи цифрова платформа розуміється як певна просторова територія, що охоплює суб'єктів судочинства під час здійснення правосуддя онлайн. Зазначене розширює зміст права юридичних та фізичних осіб на судовий захист у спосіб віддаленої участі під час розгляду судом справи. Судова цифрова платформа в технологічному аспекті вважається сукупністю інформаційних технологій та електронних сервісів, що розуміється як певна цифрова інфраструктура суду. Судова цифрова платформа у функціональному аспекті – це своєрідний алгоритм взаємодії учасників судочинства та суду [1, с. 37–41].

Новітні технології – це насамперед оптимізація та нові можливості процесу, проте, безсумнівно, реалізація ідеї електронного судочинства повинна здійснюватися разом зі створенням матеріальної та правової бази захисту електронної інформації, адже від цього залежить безпека учасників

адміністративних процесуальних правовідносин, а також справедливість, законність і рівність, неупередженість судового процесу та рішень [2, с. 80].

У статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України зазначено, що завданням адміністративного судочинства є своєчасне, справедливе, неупереджене вирішення адміністративним судом спорів у сфері публічно-правових відносин щодо ефективного захисту інтересів фізичних осіб, їх прав і свобод, а також прав та інтересів юридичних осіб від порушень суб'єктів владних повноважень.

Таке завдання адміністративного судочинства реалізується в тому числі й шляхом цифрової трансформації, яка регламентована такими основними нормативними актами: Конституцією України, Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про доступ до судових рішень», «Про електронні комунікації», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами», Указами Президента України «Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг», «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки», рішенням Вищої ради правосуддя «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи», наказом ДСА України «Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022–2024 роки» тощо.

4 вересня 2021 року в газеті «Голос України» опубліковано оголошення про створення та забезпечення функціонування трьох підсистем (модулів) ЄСІТС [3], зі змісту якого вбачається, що Вища рада правосуддя повідомляє, що відповідно до пункту 2 § 2 розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» окремі підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи розпочали функціонувати.

Враховуючи викладене, з початком функціонування підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистеми відеоконференцз'язку, як складових цифрової трансформації адміністративного суду, можна констатувати підвищення ефективності та прозорості судочинства, забезпечення доступу до правосуддя кожної особи.

Державна судова адміністрація України розробила концепцію щодо інформатизації місцевих судів на 2022–2024 роки, що визначає такі принципи, які будуть впроваджуватися в рамках цифровізації судочинства [4]: 1) обґрунтованість – це обов'язковий технічний аналіз підсистем (модулів) і пов'язаних процесів у судах, який передуватиме проектуванню та розробці технічного завдання на створення певної підсистеми (модуля); 2) спадковість – це використання наявних технічних рішень (модулів, готових підсистем, фрагментів програмного забезпечення, обладнання, інфраструктури, документації) та досвіду їх розробки й реалізації з врахуванням результатів технічного аналізу задля недопущення дублювання, а також безпідставної заміни працездатних модулів і недоцільного витрачання бюджетних коштів; 3) зворотний зв'язок – це застосування ще під час проектування модулів напрацьованої інформації (пропозицій користувачів та адміністраторів, відгуків, скарг, виявлених проблем у функціонуванні наявних модулів), що забезпечить досягнення максимальної відповідності функцій, будови та налаштувань інтерфейсів ЄСІТС сучасним потребам користувачів; 4) пріоритетне застосування «хмарної» сервіс-орієнтованої архітектури – це надання користувачам доступу до програмного забезпечення в контексті онлайн-сервісу з віддаленим зберіганням даних та їх обробкою; 5) дотримання принципів зменшення обсягу інформації, що вноситься користувачем, а також забезпечення одноразового внесення інформації та багаторазового її використання; 6) Good Data Governance – урахування принципів управління даними під час подальшого впровадження й розвитку ЄСІТС; 7) уніфікація програмного забезпечення передбачає, що воно здійснюватиметься таким чином, щоб у структурі програм подібного призначення щонайбільше застосовувалися заздалегідь враховані функціональні модулі; 8) гнучкість і масштабованість програмного забезпечення передбачає, що буде передбачена можливість додавання нових алгоритмів різних рівнів ЄСІТС; 9) переважання підходів до проектування й подальшої розробки програмного забезпечення, що передбачають використання відкритого коду; 10) контрольованість передбачає перевірку окремих модулів, а також програмного забезпечення на відповідність їх

функціональному призначенню, забезпечення роботи засобів захисту інформації та унеможливлення стороннього втручання в роботу систем; 11) прозорість власності передбачає, що майнові права інтелектуальної власності на створені модулі та на ЄСІТС загалом належатимуть державі; 12) навчання й інформування користувачів ЄСІТС з метою підвищення їх обізнаності з можливостями та функціями системи, інформування громадськості щодо переваг інструментів електронного правосуддя.

Указані принципи спрямовані на досягнення ряду переваг, зокрема економії часу та коштів. Упровадження електронних документів та електронного документообігу дає змогу скоротити витрати часу та коштів на підготовку й подання документів до суду; покращення доступності адміністративного правосуддя. Електронізація адміністративного судочинства надає громадянам та юридичним особам можливість брати участь у судовому процесі без потреби в особистому відвідуванні суду; забезпечує підвищення ефективності адміністративного судочинства; впровадження автоматизованих систем судочинства дає змогу автоматизувати окремі процедури адміністративного судочинства, що сприяє їхньому прискоренню та спрощенню; покращення якості адміністративного правосуддя. Упровадження дистанційного судочинства дає можливість суддям отримувати доступ до більшої кількості інформації про справу, що сприяє прийняттю більш об'єктивних рішень.

Варто зазначити, що ЄСІТС спрямована на забезпечення ведення електронного діловодства, зокрема й на рух електронних документів у межах певних установ та органів і між ними, реєстрацію вихідних і вхідних документів, а також етапів їх розгляду; зберігання судових справ і процесуальних документів, іншої інформації в єдиній базі даних та електронному архіві; захищене зберігання, автоматизовану статистичну й аналітичну обробку інформації; обмін інформацією та документами (їх отримання та надсилання, спільна робота з ними) в електронній формі насамперед між судами, а також іншими установами й органами в системі правосуддя та всіма учасниками судового процесу; проведення відеоконференції; автоматизацію роботи судів, установ та органів системи правосуддя, зокрема аналітичних показників діяльності суду; автоматизацію статистичного, бухгалтерського, кадрового обліку, формування статистичної, фінансової та управлінської звітності; автоматизацію виконання та планування бюджетів; формування й наступне ведення суддівського дос'є, а також кандидата на посаду судді в електронній формі; віддалений доступ до інформації, що в ЄСІТС зберігається; визначення судді-доповідача для розгляду справи в порядку, визначеному процесуальним законом; обрання присяжних для розгляду справи із числа списку присяжних; відбір кандидатури арбітражного керуючого в судових справах про банкрутство; розподіл справ у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді правосуддя та їх органах; відео- та звукозапис судових засідань, а також засідань Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України їх органів, та транслявання; ведення Єдиного державного реєстру судових рішень [5, с. 96], Єдиного державного реєстру виконавчих документів; забезпечення функціонування вебпорталу судової влади України, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя; запровадження єдиного контакт-центру для управління запитами та зверненнями; автоматизована взаємодія ЄСІТС з іншими інформаційно-телекомунікаційними системами установ та органів у системі правосуддя, правопорядку, Міністерства юстиції України, Національної асоціації адвокатів України, інших органів та установ; забезпечення можливості учасникам справи брати участь у розгляді справи в режимі відеоконференції тощо [6].

На сьогодні досить прогресивним досягненням у сфері цифровізації є нормативні положення щодо можливості брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції.

М. І. Смокович зазначає, що окремі кроки в цьому напрямі вже зроблено. На жаль, саме пандемія стала «поштовхом» для швидкого розвитку на цьому шляху, адже парламент, прийнявши «антикоронавірусний» закон, надав сторонам більше процесуальних можливостей брати участь у судових засіданнях дистанційно. Раніше така можливість також була передбачена, але учасник справи мав з'являтися до найближчої установи суду, де ідентифікували його та забезпечували подальшу віддалену участь у розгляді справи, що відбувся в іншому суді. Зараз таку процедуру спростили. І за допомогою програм відеоконференцзв'язку сторони отримали більшу кількість можливостей на проведення дистанційних судових засідань, а суди – інструментів для здійснення ідентифікації сторін [7, с. 46].

Так, відповідно до ст. 195 КАС України, учасник справи, а також його представник має право взяти участь у судовому розгляді справи в режимі відеоконференції, зокрема поза межами приміщення суду й у приміщенні іншого суду, якщо в суді наявна відповідна технічна можливість, про яку суд вказує

в ухвалі про відкриття провадження, окрім випадків, якщо явка такого учасника справи в судове засідання є обов'язковою. Учасник справи та його представник може подати заяву про участь у розгляді справи в режимі відеоконференції поза приміщенням суду або в межах іншого суду не пізніше ніж за 5 днів до початку судового засідання. Копія такої заяви має бути надіслана іншим учасникам справи.

Цифрова трансформація в судах України через запровадження ЄСІТС здійснюється в суттєвому вдосконаленні судової гілки влади шляхом забезпечення її відкритості, доступності та прозорості. Завдяки зазначеній системі судова вертикаль матиме змогу швидше й ефективніше реагувати на певні інформаційні виклики суспільства, а також здійснювати результативне вирішення справ, зменшувати помилки й уникати корупційних викликів. Система ЄСІТС забезпечує можливість в режимі онлайн отримати інформацію щодо розгляду судової справи, що сприяє оперативному забезпеченню прав громадян на доступність до суду та гарантує право на захист у судовому процесі. Варто зазначити, що ЄСІТС надає судам можливість ефективніше виконувати свої функції та суттєво зменшує час, що витрачається на певні процедури. Саме тому ЄСІТС є вагомим цифровим інструментом щодо модернізації і вдосконалення публічності та прозорості судової системи України, а також забезпечення прав людини й боротьби з корупцією [8, с. 675].

Досліджуючи особливості розгляду адміністративних справ у процесі спрощеного провадження, О. В. Присяжнюк акцентує увагу в тому числі й на цифровізації, зазначає, що існують такі особливості спрощеного провадження, які виражаються у скорочених термінах розгляду судової справи та прийняття в ній рішення, забезпеченні можливості подати клопотання щодо розгляду справи у спрощеному провадженні, виборі присутності в судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних засобів відеозв'язку й інших інформаційних технологій, розвантаженні судів та сприянні можливості розподілу судом часу для розгляду справи, що вважається актуальним з огляду на наявні проблеми щодо оголошення повітряних тривог, екстрених чи аварійних відключень електроенергії і т. ін., зменшенні фінансових витрат на розгляд судової справи тощо [9, с. 516].

Ю. І. Тюрєя слушно зазначає, що майбутнє правосуддя за автоматизацією судових процесів і технологіями. Штучний інтелект наділений величезним потенціалом, що дає змогу оперативно забезпечити процес обробки даних, розвантажити роботу суддів, що сприятиме ефективності. Однак у разі використання штучного інтелекту дуже цінним і важливим є дотримання фундаментальних принципів, людських цінностей, зокрема, це верховенство права, неупередженість, недискримінація, справедливість, безпека та ін. [10, с. 71].

Висновки. Цифрова трансформація адміністративного судочинства в Україні є важливим напрямом розвитку судової системи. Упровадження цифрових технологій у судову систему України є необхідним, нагальним, складним і тривалим процесом.

Цифрова трансформація адміністративного суду має ряд переваг, зокрема: підвищення ефективності адміністративного судочинства; економія часу та коштів; покращення стану доступності адміністративного правосуддя; якості адміністративного судочинства тощо.

REFERENCES

1. Kovaliv, M.V., Sydor, M.Ya. (2024). Realizatsiia administratyvnoho sudochynstva na osnovi tsyfrovoi platformy. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 2. P. 36–41.
2. Smokovych, M.I. (2020). Administratyvna yustytysiia ta elektronne sudochynstvo v Ukraini. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Issue 4 (33). P. 77–81.
3. Oholoshennia pro stvorennia ta zabezpechennia funktsionuvannia trokh pidsystem (moduliv). Retrieved from: YeSITS <https://court.gov.ua/press/news/1173657>.
4. Kontsepsiia Prohramy informatyzatsii mistsevykh ta apeliatsiinykh sudiv i proiektu pobudovy Yedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy (IeSITS) na 2022–2024 roky: rishennia Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy vid 01.01.2022. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001750-22#Text> (date of access: 22.01.2024).
5. Kolpakov, V.K., Hordieiev, V.V. (2011). *Nastilna knyha profesiinoho suddi pry rozghliadi administratyvnykh sprav*. Naukovo-praktychnyi posibnyk dlia suddi. Khsrkiv: Kharkiv yurydychnyi. 476 p.
6. Polozhennia pro poriadok funktsionuvannia okremykh pidsystem (moduliv) Yedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy, zatverdzhene rishenniam Vyshchoi rady pravosuddia vid 17 serpnia 2021 roku № 1845/0/15-21. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.

7. Smokovych, M.I. (2020). Elektronne sudochynstvo v Ukraini. Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reformy v Ukraini: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Chernivtsi, 16 zhovtnia 2020 r.). Kyiv: Vyd-vo VAITE. P. 43–46.
8. Osiiskyi, Yu.O. (2024). Tsyfrova transformatsiia sudovykh posluh v Ukraini – zdotuky ta perspektyvy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 4. P. 672–675.
9. Prysiazhniuk, O.V. (2023). Deaki osoblyvosti rozghliadu administratyvnykh sprav u khodi sproshchenoho provadzhennia v umovakh protsesu tsyfrovizatsii. *Pravo i suspilstvo*. № 6. P. 512–517.
10. Tiuria, Yu.I. (2022). Tsyfrova transformatsiia pravosuddia v Ukraini. Aktualni problemy ekonomiky, finansiv, obliku i prava v XXI stolitti: zbirnyk tez dopovidei mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii (Uman, 8 lystopada 2022 r.). Uman: TsFEND. P. 70–71.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Ковалів М. В., Сидор М. Я. Реалізація адміністративного судочинства на основі цифрової платформи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 36–41.
2. Смокович М. І. Адміністративна юстиція та електронне судочинство в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 4 (33). С. 77–81.
3. Оголошення про створення та забезпечення функціонування трьох підсистем (модулів). URL: ЄСІТС <https://court.gov.ua/press/news/1173657>.
4. Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022–2024 роки : рішення Державної судової адміністрації України від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001750-22#Text> (дата звернення: 22.01.2024).
5. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Настільна книга професійного судді при розгляді адміністративних справ. Науково-практичний посібник для судді. Харків : Харків юридичний, 2011. 476 с.
6. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.
7. Смокович М. І. Електронне судочинство в Україні. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.). Київ : Вид-во ВАІТЕ, 2020. С. 43–46.
8. Осійський Ю. О. Цифрова трансформація судових послуг в Україні – здобутки та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 672–675.
9. Присяжнюк О. В. Деякі особливості розгляду адміністративних справ у ході спрощеного провадження в умовах процесу цифровізації. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 512–517.
10. Тюря Ю. І. Цифрова трансформація правосуддя в Україні. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку і права в XXI столітті*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Умань, 8 листопада 2022 р.). Умань: ЦФЕНД, 2022. С. 70–71.